

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának Szakértői Bizottsága kérdéscsomagjára adandó válaszok

1. A kisebbségi települési önkormányzatok száma: Lásd 1. sz. melléklet (A táblázat tartalma: településnév, megye, lakosság száma a Belügyminisztérium adatai alapján, ebből nemzetiséghez tartozók száma, ebből hagyományokhoz kötődők száma, ebből anyanyelvet vállalók száma, ebből nyelvet használók száma, kisebbséghez tartozók és a teljes lakosság aránya, hagyományokhoz kötődők és a teljes népesség aránya, anyanyelvűek és a teljes népesség aránya, nyelvet beszélők és a teljes népesség aránya.)

2. A jelenségről kutatói jelzések érkeztek, ám mivel a folyamat lassú, és ma még kezdeti stádiumában tart, csak korlátozottan figyelhető meg, így ezzel kapcsolatos áttekintő felmérés még nem készült. A Központi Statisztikai Hivatal a NEKH által vizsgált, átalakult kisebbségi önkormányzatokkal működő, valamint jelentős arányban kisebbségek által is lakott településekre nézve adta meg az adatokat. A két táblázatot mellékeljük. (2. és 3. sz. melléklet, tartalma az 1. sz. mellékletben felsoroltakon kívül a nyelvországából beköltözöttek száma a KSH adatai alapján)

3. A kisebbségi választási jogszabályok módosulása a választások feltételül szabja a kisebbségi választási névjegyzék összeállítását. A választói névjegyzéken majdan szereplő, kisebbségi választók száma, a népszámlálási adatokkal és a településen meglévő kisebbségi intézmények számával és jellegével összevetve közelebb vihet a kisebbségi nyelvi igények reális megállapításához is. Ezek az adatok később – a megfelelő politikai és kisebbségi önkormányzati támogatás megléte esetén – elősegíthetik a 3. ajánlás megvalósítását.

4. Mint azt beszámolóink tartalmazta, a kisebbségi oktatás kötelező eleme a kisebbségi népismeret tanítása. E tantárgy keretében van lehetőség megismerkedni egyebek mellett a helyi tájnyelvvvel is. A kerettantervekben rögzített ismeretek átadása csak az időkeret egy részét köti le, az iskolák pedagógiai programjukban e mellett az adott településhez, régióhoz kötődő egyéb ismeretek – így a település tájnyelve - elsajátítását is előírhatták.

5. A kisebbségi műsorok mennyiségére és gyakoriságára vonatkozóan a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény rendelkezései az irányadóak. Ezek értelmében a kisebbségi műsorok időtartama nem lehet kevesebb, mint a törvény hatálybalépésekor. A Magyar Rádió műsorszolgáltatásában a felsorolt kisebbségek részéről sem tartalmi, sem pedig mennyiségi kérdések nem merültek fel. A Magyar Televízió korábbi elnöke a kisebbségek országos önkormányzatainak elnökeivel aláírt megállapodásban vállalt kötelezettséget a műsorokkal kapcsolatosan. A megállapodás értelmében az esetleges mennyiségi és más igényekről közvetlenül az érintettek tárgyalhatnak.

6. Az ukránok, az örmények és részben a ruszinok továbbra is vasárnapi iskolát működtetnek, a bolgár, a görög és a lengyel kisebbségtől eltérően nem éltek a közoktatási törvényben szabályozott kiegészítő kisebbségi iskola megszervezésével. A tanárképzést illetően a lengyel, a görög, a bolgár és az ukrán pedagógusképzés feltételei biztosítottak, megfogalmazott igény híján egyedül az örmény nyelvszakos pedagógusképzés feltételei nem biztosítottak. A görög kiegészítő kisebbségi iskolában görögországi vendégtanár is tanít, illetve a lengyel iskolában oktató pedagógusok kétszemeszteres szakosító továbbképzését a 2004/2005. tanévben, melyet a Katowicei Egyetem szervezett meg, az Oktatási Minisztérium is támogatta. E kisebbségekhez tartozó tanulók részben anyaországi tankönyveket használnak, de bolgár és görög viszonylatban folyik a nyelvi és népismereti tankönyvek magyarországi

kifejlesztése. Rendelkezésre áll a bolgár és a görög népismeret 1-4. évfolyamok, valamint a bolgár nyelv 9. évfolyam számára, ill. a görög nyelv 3-4. és 9-12. évfolyamok tankönyveinek a kézírata.

7. A kisebbségi nevelés, oktatás Nemzeti Alaptantervi szintű szabályozása a közoktatási törvény 93. § (1) bekezdése a) pontja alapján a miniszteri rendelettel kiadott kisebbségi irányelvekben (A Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet) történik. E jogszabály mellékletét képezik egyrészt az oktatási formánként megállapított általános-, és a kisebbségenként, oktatási formánként kiadott részletes követelmények. Az Irányelv úgy rendelkezik, hogy ha valamely kisebbség részletes követelményei nincsenek kidolgozva, úgy az oktatást az általános követelmények alapján kidolgozott helyi pedagógiai program alapján szervezhetik meg. A korábban vasárnapi iskolát működtető kisebbségek közül a görög, a bolgár és a ruszin követelmények elkészültek, a lengyel kisebbség az általános követelmények alapján dolgozta ki kiegészítő kisebbségi iskolája pedagógiai programját, az örmény, az ukrán és ruszin kisebbség pedig még nem élt a közoktatási rendszer részeként megszervezhető kiegészítő kisebbségi oktatás bevezetésének a lehetőségével.

8. A ruszin kisebbség nem élt a kiegészítő kisebbségi oktatás bevezetésének a lehetőségével, és Mucsony mellett a ruszinok által lakott Komlóskán kezdeményezte a ruszin oktatás bevezetését. Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat a települési önkormányzattal kötött közvetlen megállapodás alapján a ruszin nevelés, oktatás fenntartását anyagilag is támogatja. A ruszin nyelv és népismeret részletes követelményei elkészültek, és a 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet mellékleteként kiadásra kerültek. A tanulók részben szlovákiai ruszin tankönyvekből, részben a pedagógusok által készített jegyzetekből tanulnak. Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat kezdeményezte a Nyíregyházi Egyetem keretében a ruszin nyelvszakos pedagógusképzés megszervezését, a szak akkreditációjának előkészítését az Oktatási Minisztérium anyagilag is támogatta.

9. Az Oktatási Minisztérium megvizsgálta a romani és beás nyelv oktatásának jelenlegi helyzetét. A helyi kisebbségi önkormányzatok jelzései, valamint egyéb felmérések alapján kiderült, hogy mindkét nyelv iskolai oktatása iránt növekszik az érdeklődés. Az oktatási tárca az iskolai oktathatóság feltételeinek megteremtése érdekében megkezdte mindkét nyelvre vonatkozóan a nyelvi követelményrendszer kidolgoztatását. Ennek elkészültéig is lehetőség nyílik a romani és beás nyelv iskolai oktatására. Az Oktatási Minisztérium Hátrányos Helyzetű és Roma Gyermekek Integrációjáért Felelős Miniszteri Biztosának Hivatala 2003-ban pályázatot hirdetett meg roma népismereti tankönyv kidolgozására, valamint egy komplex tananyag csomag (tanári kézikönyv, kapcsolókönyv gyermekeknek, zenei CD és egyéb multimédiás taneszközök stb.) elkészítésére. Elkészült továbbá egy számítógépes romani nyelvoktató program is.

10. Az oktatási tárca támogatásával több felsőoktatási intézményben tanszéki, speciálkollégiumi vagy önálló program keretében bevezették a romológiai ismeretek oktatását, s ennek keretében a romani illetve beás nyelvek tanítását is.

A roma gyermekeket és tanulókat nevelő-oktató pedagógusok számára akkreditált pedagógus-továbbképző programot indító szervezetek, intézmények részére hirdetett az oktatási tárca pályázatot, amelynek keretében 4 képzőhely részesült támogatásban 7 400 000 Ft összegben. A négy program keretében több mint 100 gyakorló pedagógus szerzett

ismereteket a roma népismeret, a romani és beás nyelvek valamint a roma gyermekek és tanulók nevelésének-oktatásának módszertanából.

11. Az oktatási tárca támogatja a roma fiatalok értelmiséggé válását: a felsőoktatásban költségtérítéses képzésben részt vevő roma fiatalok számára meghirdetett pályázaton a pedagógus pályát választók kiemelt támogatásban részesülnek.

12. A kisebbségi programba jelentkező tanulók elutasításával kapcsolatban nem rendelkezünk információval. Meg kívánjuk jegyezni, hogy az elmúlt években ezzel kapcsolatos panasz, vagy megkeresés nem érkezett tárcánkhoz. Fontosnak tartjuk ugyanakkor megjegyezni, hogy az iskolai nyilvántartások csak a kisebbségi programban történő részvételre terjedhetnek ki, a hatályos jogszabályok szerint a valamely kisebbséghez tartozást feltüntető regisztráció vezetése tilos.

13. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kutatóintézet a Magyar Tudományos Akadémia kutatóhelye. Elsősorban a határon túli magyar kisebbségek kutatásával foglalkozik. Hazai kisebbségi viszonylatban történeti, szociológiai, kultúratörténeti és néprajzi kutatásokat folytat. A ruszin nyelv kodifikációjával kapcsolatos kutatásokat nem végez, de, ismereteink szerint, jelenleg ezzel a magyarországi Ruszin Kutatóintézet sem foglalkozik. Ugyancsak kívül esik az Intézet profilján az örmény nyelv kutatása is.

14. A kétoldalú vegyes bizottságok rendszere a Magyar Köztársaság és a vele határos államok közötti kisebbségvédelmi együttműködés eszköze. Mint ilyen, kizárólag a két ország (Magyar Köztársaság és a partnerország) területén élő magyar, illetve a partner ország nyelvét beszélő kisebbségek igényeinek kielégítését tartja szem előtt. Sem roma (beás, ill. romani), sem pedig ruszin viszonylatban nincsen kétoldalú vegyes bizottság, tekintettel arra, hogy az említett kisebbségek nem rendelkeznek anyaországgal.

15. Egy 2004-es tanulmány szerint legkevesebb nyolcszáz olyan fogyatékosnak minősítettek számára fenntartott osztály van ma hazánkban, amelyben minden egyes gyermek roma Több kutatás rámutatott, hogy a sajátos nevelési igényűvé minősítés sokszor egyértelműen a roma diákok elkülönítését szolgálja – az alább felsorolt intézkedések azonban nem célzottan etnikai programok, jóllehet az érintettek között a fenti tények miatt vélhetően nagy számban vannak romák.

A magyar közoktatás rendszerében kiugróan magas a korábban fogyatékos, jelenleg 'sajátos nevelési igényű' (SNI) tanulóként definiáltak száma, a 2004/2005 tanév statisztikai nyitóadatait tekintve a teljes általános iskolai tanulói létszám 6,4 százaléka tartozik közéjük. Többségük eltérő tanterv alapján, sok esetben a többi gyermektől elkülönítve teljesíti tankötelezettségét.

Az Oktatási Minisztérium ezért 2003-ban programot fogadott el a nem-fogyatékos gyermekek enyhe fokban fogyatékosná minősítésének visszaszorítására „Utolsó Padból...” címmel. A program elsődleges célja, hogy a magyarországi sajátos nevelési igényű tanulók aránya közelítse az Európai Unió átlagát, valamint csökkentse a hátrányos helyzetű és a roma gyermekek felülreprezentáltságát az eltérő tantervű tagozatokon.

A program bejelentése óta eltelt időszakban az enyhe fokban értelmi fogyatékosná minősítés évek óta emelkedő trendje megtorpant, majd csökkenni kezdett. A 2005-ös

beiskolázási adatok alapján 12 százalékos csökkenés tapasztalható országosan az enyhe értelmi fogyatékosok minősítésében.

A program megvalósítása során 2004-ben az Oktatási Minisztérium megbízásából, független szakértők által lebonyolított, soron kívüli felülvizsgálatokon megvizsgált 2100 gyermek 11 százalékánál nyert megállapítást, hogy nem értelmi fogyatékos, így 222-en visszakerültek a normál tantervű oktatásba.

A Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottságokban a visszahelyezési javaslatok száma a korábbi tanévekhez képest megnégyszereződött.

16. A 45 iskola kijelölése megtörtént. A 2003/2004-es tanévben a statisztikák szerint 9 935 elsős, ötödikes és kilencedikes tanuló kezdte el tanulmányait az integrációs felkészítés kereteiben. A 2004/2005-ös tanévben 17 539 gyermek után vették igénybe az integrációs normatívát.

Az új normatívák igénybevevőinek száma jóval felülmúlja a cigány felzárkóztató oktatás egykori résztvevőinek számát. Ebből arra következtethetünk, hogy az általános iskolák normál tagozatán tanuló hátrányos helyzetű roma diákok oktatásának kiemelt finanszírozása zökkenőmentesen alakult, tehát az átállás nem okozott csökkenő ráfordításokat a leginkább érintett iskolákban.

Az integrációs felkészítés jelenleg a résztvevők viszonylag magas létszáma ellenére sincs érzékelhető hatással a szegregációra. Az alacsony határfok fő oka, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek, köztük a roma diákok elkülönítése az elmúlt években egy oktatásszervezési szinttel feljebb lépett, és ma már leginkább nem iskolán belüli, hanem iskolák közötti elkülönítésről kell beszélnünk. Mindezt nehezen tudja kezelni egy alapvetően heterogén társadalmi összetételű iskola ösztönzésére létrejött normatíva.

Az Oktatási Minisztérium a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjának (HEFOP) keretében 2006-tól összesen közel két és félmilliárd forintos támogatási kerettel kívánja ösztönözni az iskolai szegregáció és annak negatív hatásainak csökkentését, valamint a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók oktatásának fejlesztését. A pályázatok 2005.-ben kiírásra kerültek.

Az NFT HEFOP 2.1.5¹ pályázati programjai keretében közel száz iskola sikeres pályázatára számíthatunk, amelyek vállalják, hogy intézményükben legkésőbb a 2006/2007-es tanévben bevezetik az integrációs felkészítést, valamint az iskolában a halmozottan hátrányos helyzetűek aránya nem éri el az 50 százalékot. Ezen oktatási intézmények teljes tantestülete különböző, az integrált nevelést szolgáló pedagógiai módszertani továbbképzéseken vesz részt, ezen kívül az intézmény pedagógiai munkáját segítő beszerzésekre, fejlesztésekre is lehet támogatást kérni. A kiírás teljes keretösszege 890 millió forint, egy iskola közel ötmillió forint támogatást nyerhet. A támogatott programok által mintegy 30.000 tanuló, köztük kb. 10.000 halmozottan hátrányos helyzetű gyermek oktatásának minősége fejlődik majd.

A Nemzeti Fejlesztési Terv II. szakaszában tervezett tevékenységeink jelentős részt az iskolai szegregáció csökkentésére fókuszálnak majd. A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességét a közoktatást átfogó szervezési, támogatási, valamint jogszabályi reformok mellett komplex fejlesztési programokkal lehet belátható időn belül is javítani.

17. A kulturális tárca saját stratégiai célkitűzéseivel összhangban saját eszközeivel elősegíti a roma kulturális értékek létrejöttét, azok hazai, illetve külföldi megjelenítését. Ugyanakkor meggyőződése, hogy eme stratégián túl nincs szükség a roma kultúra közvéleménybeli képének javítására, illetve azzal kapcsolatos kormányzati, kommunikációs stratégiára. A roma művészek teljesítményének elismerése, a roma kulturális értékek befogadása területén nem jelentkeztek olyan problémák, amelyek egy ilyen stratégia kidolgozását igényelnék.

A szaktárca kulturális stratégiájában alapelv, hogy egy eleven és erős kultúra a társadalmi integráció és szolidaritás legfontosabb közege, ezért fő célja a kulturális sokféleség együttélése kereteinek megteremtése. Ezáltal szerves része a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati stratégiának is.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Sajtóosztálya gondoskodik arról, hogy a jelentős roma kulturális rendezvényeken jelen legyenek a média képviselői, a program nyilvánosság előtti megjelenése érdekében. Az országosan ismert roma művészek, együttesek médiában való megjelenésükkel jelentős mértékben hozzájárulnak a közösség elfogadásához, megismeréséhez.

18. A nemzetiségi tankönyvek fejlesztése – ideértve az anyanyelven oktatót közszereti tárgyakat is – az Országos Kisebbségi Bizottsággal és az országos kisebbségi önkormányzatokkal együttműködésben elkészített fejlesztési terv alapján történik. Ennek alapján a tárca nyilvános pályázatot ír ki a nemzetiségi tankönyvek megírására. 2001-ben a 106 tankönyv megjelentetésére meghirdetett pályázatra 47 mű érkezett be, majd 2004-ben 100 címre 48 pályamű került benyújtásra. Az anyanyelv és irodalom oktatásához szükséges 530 tankönyvből 256, a közszereti tárgyak anyanyelven való oktatásához igényelt 479 címből pedig 286 hiányzik. Az ütemes fejlesztés akadályai egyrészt az igen szűk szerzői kapacitás is, ezért a lemaradás összpontosított ráfordításokkal is csak több év alatt küzdhető le.

19. Mint azt már jeleztük, a bolgár, a görög és a lengyel kisebbség kezdeményezte a 2004/2005. tanévtől a kiegészítő kisebbségi iskola létrehozását. Valamennyi esetben az érintett országos kisebbségi önkormányzat intézményeként jött létre az iskola. A bolgár iskola 45 tanulóval, a görög iskola pedig 231 tanulóval Budapesten kezdte meg működését. A lengyel iskola budapesti központtal, 17 településen (Békéscsaba, Budapest – 6 telephely, Dunaújváros, Emőd, Érd, Gödöllő, Győr, Hajdúszoboszló, Kaposvár, Kecskemét, Miskolc, Pásztó, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Veszprém), összesen 23 telephelyen, mindösszesen 218 tanulóval kezdte meg működését.

20. Mint azt beszámolóinkban is jeleztük, 2004. szeptember 1-től a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata 2 intézmény (Pécs, Pilisvörösvár), az Országos Szlovák Önkormányzat pedig 1 intézmény (Szarvas) fenntartását vette át. Az Országos Horvát Önkormányzat már a módosítást megelőzően átvette a hercegszántói Horvát Iskola fenntartását (2000. augusztus 1.). Fentieken túl 2005. szeptember 1-től az Országos Szlovák Önkormányzat egy további intézmény, a békéscsabai szlovák iskola fenntartását is átvette.

21. Az óvodákra vonatkozó adatokat az intézmények kötelező adatszolgáltatása alapján összeállított statisztikák alapján adtuk meg. Információink szerint a kisebbségi óvodák száma lényegesen nem csökkent, csupán egyes intézmények a statisztikai adatközlés módszerének változása következtében a statisztikában rosszul sorolták be magukat.

22. A kisebbségi nevelésben, oktatásban való részvétel önkéntes, a szülő, ill. tanuló dönti el azt is, hogy milyen nevelési, oktatási formában tanuljon a gyermek, vagyis az anyanyelvű és kétnyelvű óvodák aránya egyedül a szülők akaratától függ. Az óvodák esetében nem működik az iskolákhoz hasonló pénzügyi ösztönző, a differenciált normatív finanszírozás. Jelezni kívánjuk ugyanakkor, hogy az Oktatási Minisztérium által elfogadott, a kisebbségi oktatás középtávú fejlesztési programjában az anyanyelvű, kétnyelvű nevelés, oktatás kiterjesztése kiemelt feladatként szerepel.

23. A kisebbségi óvodai nevelésben résztvevő gyermekek után a fenntartó az általános támogatásokon túl kisebbségi kiegészítő támogatást vehet igénybe, ennek összege 2004-ben 45 ezer forint volt gyermekenként. Ezen túlmenően az 1100 fő alatti településen működő óvodákban a nemzetiségi programban résztvevő gyermekek után további 50 ezer, az 1101-3000 fő közötti településen 25 ezer, a 3001-3500 fő közötti településen pedig 12.500 forint támogatást vehettek igénybe. 2006-tól ez utóbbi támogatás megszűnt, azonban a legrászorultabb kör, az 1100 fő alatti településen működő óvodák fenntartói a költségvetési törvény egy elkülönített keretéből kiegészítő támogatást igényelhetnek.

24. Mint azt már kifejtettük, a kisebbségi törvény vonatkozó rendelkezése értelmében (43.§) a kisebbségi iskolaelőkészítő oktatást meg kell szervezni, ha azt nyolc gyermek szülője kezdeményezi. Hasonlóképpen fogalmaz a közoktatási törvény 3. számú melléklet, II. fejezet (2) pontja is, amely kimondja, a nemzeti vagy etnikai kisebbségi óvodai csoportot meg kell szervezni, ha azt legalább nyolc az adott kisebbséghez tartozó gyerek szülője kéri.

25. A kistérségi vagy intézményfenntartó társulások helyenként a kisebbségi oktatást biztosító intézményeket is érintik. Amennyiben a gyerekek ingázásra kényszerülnek, többnyire tömegközlekedést, helyenként pedig iskolabuszt vesznek igénybe.

26. Mint azt jeleztük, az Oktatási Minisztérium által elfogadott, a kisebbségi oktatás középtávú fejlesztési programjában az anyanyelvű, kétnyelvű nevelés, oktatás kiterjesztése kiemelt feladatként szerepel. Az óvodákhoz hasonlóan a kisebbségi oktatásban való részvétel is önkéntes, és a szülő, ill. tanuló dönti el azt is, hogy milyen oktatási formában tanuljon a gyermek. A pénzügyi szabályozás terén ösztönzőleg hat, hogy az anyanyelvű és kétnyelvű nemzetiségi iskolák tanulói után a fenntartót magasabb kiegészítő támogatás illeti meg, azonban az anyanyelvű és kétnyelvű oktatás között nem tesz különbséget.

27. A központi költségvetés az új finanszírozási rendszer kezdeteitől a nemzetiségi, etnikai oktatás többletfeladatainak ellátásához kiegészítő támogatást biztosít. A támogatás mértéke a kisebbségi oktatás formái szerint eltérő, a legmagasabb összegű támogatást az anyanyelvű és kétnyelvű oktatási forma kapja, míg a nyelvoktató oktatási forma alacsonyabb összegű kiegészítő támogatásban részesül. 2003-ban a támogatás mértéke nyelvoktató forma és óvodai nevelés esetében 44 eFt/gyerek, tanuló, tannyelvű, illetve kétnyelvű oktatás esetén ennek 150 %-a, 66 eFt, 2004-ben 45 eFt/gyerek, tanuló, tannyelvű, illetve kétnyelvű oktatás esetén ennek 170 %-a, 76.500,- Ft/tanuló volt. 2005-ben és 2006-ban a támogatás mértéke megegyezett a 2004. évi támogatással.

A nemzetiségi lakosság demográfiai adottságaiból törvényszerűen következik, hogy a nemzetiségi, etnikai oktatási, nevelési intézmények tanulólétszáma jellemzően alacsony. Emiatt a nemzetiségi intézmények fenntartása időről időre problémát jelent az intézményfenntartóknak. Az alacsony tanulólétszám és a normatív finanszírozás konfliktusa

nemcsak a kistelepüléseken jelentkezik, hanem – néhány nagyvárosban működő nemzetiségi intézmény kivételével – minden olyan településen, ahol önálló nemzetiségi óvodát, vagy iskolát tartanak fenn, még akkor is, ha az országos vagy térségi feladatokat lát el.

E probléma kezelésére került bevezetésre egyrészt az ún. kistelepülési normatíva. A támogatás mértéke 2003-ban és 2004-ben egyaránt 12 eFt/gyermek, tanuló volt. E támogatást a 3001-3500 fő közötti települések vehették igénybe, az 1101-3000 fő közötti települések ennek kétszeresét, az 1100 fő alatti települések pedig az összeg négyszeresét igényelheték. A nemzetiségi óvodát, iskolát fenntartó önkormányzatok a fenti támogatások dupláját vehették igénybe a kisebbségi programban résztvevő gyermekek, tanulók után. 2005-ben az alapösszeg némileg - 500,- Ft-tal, 12.500,- Ft-ra - emelkedett. A támogatás a kisebbségek jövője szempontjából döntő ponton, az autentikus kisközösségek iskoláinak fenntartásában hozott eredményt. 2006-ban e nemzetiségi többlettámogatás megszűnt.

Az iskola-fenntartási gondok áthidalására a költségvetési törvény 5. számú mellékletében szereplő „kiegészítő támogatás nemzetiségi iskolák fenntartásához” c. előirányzat jelent meg. 2003-ban és 2004-ben, illetve 2005-ben is 340-340 millió forint állt rendelkezésre. Eredeti rendeltetése szerint a keret a nemzetiségi anyanyelvű és kétnyelvű iskolák fenntartásának ösztönzését szolgálja, a pályázaton a kezdetektől a tannyelvű és kétnyelvű iskolák fenntartói kiemelt támogatásban részesültek még akkor is, ha 2003-ig az óvodák, és 2004-ig a nyelvoktató iskolák fenntartói is pályázhattak. Ez évtől egyértelműen az anyanyelvű és kétnyelvű oktatás támogatása a fő cél. Kivételt csak a kétoldalú egyezményekben nevesített nemzetiségi nyelvoktatás támogatása jelentett. 2006-tól e keret bővítése mellett (az összeg 1.100 MFt-ra emelkedett) új feladatok is meghatározásra kerültek. Az anyanyelvű, kétnyelvű nemzetiségi iskolák mellett az 1100 fő alatti településen működő óvodák, iskolák fenntartásához, a nemzetiségi tankönyvek beszerzéséhez, kisebbségi szakmai szolgáltatások igénybevételéhez, valamint a kétoldalú kisebbségi vegyes bizottságok ajánlásaiban megfogalmazott közoktatási feladatok ellátásához is igényelhető támogatás.

Fentiekén túl az Oktatási Minisztérium fejezetéből nyilvános, mindenki számára hozzáférhető pályázat útján olyan nemzetiségi feladatokat finanszíroz az oktatási tárca, amelyek az általános finanszírozási rendszerben nem oldhatók meg. Ilyenek a kisebbségi oktatást segítő kutatások, és a kisebbségi pedagógus-továbbképzések támogatása.

28. A nemzetiségi középiskolák – a német középiskolák többségének kivételével – jellemzően körzeti, térségi vagy országos feladatot látnak el, többcélú intézményként (óvodától a gimnáziumig biztosítják a kisebbségi nevelést, oktatást), és kollégiummal is rendelkeznek. Az elérhető közelben lakó tanulók ingáznak, többnyire tömegközlekedést vesznek igénybe.

29. Mint azt már korábban jeleztük, az oktatási forma megválasztása, így a kétnyelvű vagy az anyanyelvű oktatásra való áttérés is szülői döntés függvénye. Az állam lehetőségei korlátozottak, „csupán” a jogszabályi, tárgyi feltételek megteremtésére, és a finanszírozás biztosítására terjednek ki.

30. Lásd a 29. pontot.

31. Magyarország a kisebbségi törvény előírásainak megfelelően a hazai kisebbségek anyaországaival kötött nemzetközi kétoldalú megállapodásokban, munkatervekben igyekszik biztosítani, hogy a kisebbségi fiatalok teljes idejű-, részképzésben, illetve Phd doktori

képzésben vehessenek részt az anyaországi felsőoktatási intézményekben. Ezekhez a tanulmányokhoz a magyar állam ösztöndíjat, ill. ösztöndíj-kiegészítést biztosít. Kétoldalú egyezményekről lévén szó ezek megvalósítása csak a fogadó fél egyetértésével történhet, így pl. német viszonylatban nincs lehetőség teljes idejű képzésben való részvételre.

32. A felvétel kritériumait a fogadó fél határozza meg, a tanulmányok idejére a magyar fél ösztöndíjat (a fogadó fél által biztosított ösztöndíj esetén ösztöndíj-kiegészítést) biztosít a hallgatók számára.

33. Mint azt már kifejtettük, az érintett kisebbségeket az ún. „vasárnapi iskolák” támogatása helyett a kiegészítő kisebbségi oktatás megszervezésére ösztönöztük. Az új oktatási forma előnye, hogy kezdeményezése nincs létszámhoz kötve, különböző oktatási intézményekben tanulók számára is megszervezhető, biztosítottak a szakmai, személyi és pénzügyi feltételei, és az itt tanulókat továbbtanulásra feljogosítja.

34. A kisebbségi, valamint a közoktatási törvény alapján az oktatás tartalmát érintően az országos kisebbségi önkormányzatot, illetve az Országos Kisebbségi Bizottságot is egyetértési jog illeti meg. Ezzel összhangban a kisebbségek történelmét magába foglaló népismeret tantárgy tartalmi szabályozása az érintett kisebbségekkel szoros együttműködésben készül.

35. A kisebbségi pedagógusok képzése állami feladat, ezzel összhangban a kisebbségi nyelvszakos pedagógusképzés feltételei a hazai felsőoktatási intézményekben (a ruszin és az örmény kisebbség kivételével) biztosítottak. A nemzetiségi nevelés, oktatás terén nincs tudomásunk pedagógushíányról. Több relációban (német, szlovák) a kétoldalú tárcaközi egyezményben rögzített feltételek alapján vendégtanár-program működik, azonban ennek indoka egyik esetben sem a pedagógushíány.

36. Az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt működő Igazságügyi Hivatal a közeljövőben tervezi honlapjára feltenni az információkat a kisebbségi nyelvet beszélők anyanyelv-használati jogával kapcsolatban. A peres eljárások során abban az esetben tájékoztatják a kisebbségi nyelveket beszélőket, hogy anyanyelvüket használhatják, ha a peranyagból kitűnik, hogy a fél kisebbséghez tartozik.

A bíróság nem kötelezett, sőt, nem is jogosult arra, hogy megállapítsa az eljárás résztvevőinek valamely kisebbséghez tartozását, azaz ha maga az érintett nem hivatkozik arra és annak alapján nem igényli a kisebbség nyelvének használatát, a bíróság nem tájékoztathatja erről.

37. Az Igazságügyi Hivatal nyelvpótlékkal ösztönzi a munkatársait a kisebbségi nyelvek elsajátítására, aminek a következtében a pártfogó felügyelők közül lovári nyelvből felsőfokú nyelvvizsgálással rendelkezik 1 fő, középfokú nyelvvizsgálással rendelkezik 12 fő, alacsonyfokú nyelvvizsgálással rendelkezik 1 fő. E mellett vannak munkatársaik, akik német, szerb, horvát és román nyelvvizsgálással rendelkeznek.

A bíróságok a munkatársaik nyelvtanulását anyagilag és munkaidő-kedvezményel is segítik.

38. A bíróságok tájékoztatása szerint a regionális vagy kisebbségi nyelvet beszélő személyek száma eddig nem indokolta, hogy szervezeten gondoskodjanak a regionális, kisebbségi nyelvhasználat biztosításáról.

Amennyiben a 9. cikkben szabályozott kérdések az eljárás során bármikor felmerülnek, úgy az abban foglaltaknak megfelelően járnak el bíróságaink (költségmentesség, tolmácsdíj, fordítási díj állam általi finanszírozása, a kisebbségi nyelven beadott beadványok ingyenes fordítása, illetve a költségek állam általi viselése, stb.).

A bírósági eljárások során a regionális vagy kisebbségi nyelv használatára vonatkozó statisztikai adatok nem állnak a bíróságok rendelkezésére.

39. Eddig mindösszesen három esetben jelentettek be kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó igényt a Pártfogó Felügyelői Szolgálat ügyfelei. Ezekben az esetekben az adott nyelvből felsőfokú nyelvvizsgával rendelkező pártfogó járt el.

40. Ahogyan beszámolónkból kitűnik, a Magyar Köztársaságban a kisebbségi nyelvhasználat jogszabályi háttere minden tekintetben biztosított. Tekintettel a jogszabályi környezet gyakorlatban történő megvalósulásával kapcsolatos információk szükségessége, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, bár a kisebbségi kutatások kivitelezése nem feltétlenül tartozik a hatáskörébe, korlátozott eszközeivel megpróbálkozott a nyelvhasználat gyakorlati megvalósulásáról képet alkotni. Ennek az eszköze volt az említett felmérés. A felmérés kézenfekvő alanyai voltak az átalakult kisebbségi önkormányzatokkal rendelkező települések, a többi települést – „a kontrollcsoportot” a Hivatalnak az egyes kisebbségi településeket jól ismerő munkatársainak javaslatára választottuk ki. Az így szerzett információkat fogalmazzuk bele beszámolónkba is.

Ami a többi kisebbségi önkormányzat nyelvhasználatát illeti, annak felmérésére – éppen az önkormányzatok nagy száma miatt - a források és egyéb lehetőségek figyelembevételével csak korlátozottan van mód.

41. A kisebbségi nyelvhasználat joga egyéni és kollektív jogként került megfogalmazásra a kisebbségi törvényben és más jogszabályokban. A jogszabályi környezet biztosítása mellett központi kormányzati szervek lehetőségei – a médiában és rendezvényeken történő tájékoztatáson túl – meglehetősen korlátozottak abban, hogy ösztönözzék a kisebbségekhez tartozó egyéneket anyanyelvük használatára. A településeken a helyi kisebbségi közélet szervezői – nyelvi szempontból is – a kisebbségi önkormányzatok. A közösségek tagjainak közvetlen tájékoztatása, az anyanyelv használatára való ösztönzése az ő aktivitásuk függvénye. Ehhez a központi segítséget a különféle pályázatok jelentik, amelyek az elmúlt évek során egyre inkább a kisebbségek közéleti nyelvhasználatára koncentrálnak.

42. A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány pályázati kiírásai között évről – évre szerepel a helyi nyomtatott és elektronikus média támogatására vonatkozó forrás. A kiírások értelmében ezen pályázat keretében támogatást kaphatnak azon – kisebbségek által is lakott – települések, amelyek kisebbségi nyelvű honlapokat kívánnak készíteni, illetve működtetni.

43. A jogszabályi környezet megteremtése mellett a központi kormányzati lehetőségek meglehetősen korlátozottak ezen a területen. A települési önkormányzatok képviselői számára

szervezett rendezvényeken tájékoztatjuk őket a kisebbségi nyelveket beszélő ügyintézők alkalmazásának fontosságáról.

44. A beszámolónkban említettük, hogy a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény értelmében a kisebbségi települési önkormányzat képviselőtestülete meghatározhatja a hatáskörébe tartozó hatósági eljárás magyar nyelv melletti kisebbségi hivatalos nyelvét. Ezzel a törvényi felhatalmazással 2005. november 1-ig, a törvény hatályba lépéséig kilenc településen éltek (Somogy megyében Gadács; Vas megyében: Apátistvánfalva, Felsőcsatár, Kétvölgy, Narda, Orfalu; Veszprém megyében Borzavár, Csetény, Porva).

A kisebbségi nyelvű település és más földrajzi neveket alkalmazó települések jegyzékét mellékeljük. (4. sz. melléklet) Az egyéb földrajzi nevek nyelvéről eddig nem készült komplex felmérés, így csak a NEKH 2004. évi felmérése alapján tudhatjuk, hogy a települések túlnyomó részében a település nevén és az utcaneveken kívül esetlegesen használják a kisebbségi nyelvű elnevezéseket más esetekre. Ugyanakkor az átalakult kisebbségi önkormányzatok formanyomtatványaikon többnyire két nyelven – magyarul és az adott kisebbség nyelvén – is feltüntetik azok tartalmát.

45. Az Országgyűlés 2006. január 30.-án módosította a vonatkozó törvényt, ami lehetővé teszi, hogy a kisebbségi rádióadások még egy évig, 2007. január 31.-ig a korábbi frekvencián kerüljenek adásba. Tekintettel arra, hogy a frekvencia – és így a kisebbségi műsorok – sorsára a törvénymódosítás csak ideiglenes megoldást jelent, a Magyar Rádió alelnökei javasolták, hogy a Magyar Rádió, a kisebbségek országos önkormányzatai, az Országos Rádió és Televízió testület és az Antenna Hungária Rt. Haladéktalanul kezdjék meg az egyeztetést arról, hogy akár a törvény által biztosított egy év lejártá előtt megkezdődhessen a kisebbségi adásoknak önálló hálózaton való sugárzása.

46. A Budapest területén fogható rádiófrekvenciákra kiírt pályázati felhívások előnyben részesítik a nemzeti és etnikai kisebbségeket célzó pályázatok benyújtóit. A kiírás értelmében az általános bírálat mellett plusz 20 pontot automatikusan kap az a pályázó, aki vállalja, hogy speciális célközönségnek (nemzeti és etnikai kisebbségeknek) szóló műsort készít a műsorterve meghatározó részének 50 %-ában.

47. Az Országos Rádió és Televízió testület a szlovén kisebbségi rádióadás vételkörzetének javítása érdekében egyeztetést kezdeményezett a Hírközlési Felügyelet és az Informatikai és Hírközlési Minisztérium illetékeseivel. Tekintettel arra, hogy a Radio Monoster székhelye speciális területen – az osztrák és szlovén határ közvetlen szomszédságában - helyezkedik el, a szomszédos államok hatóságaival is szükséges az egyeztetés. Az Osztrák Igazgatás engedélyezte a 97,7 MHz frekvencia használatát, ám ez sem elégséges a cél eléréséhez, tekintettel arra, hogy a régióban nagyon sok URH FM adóállomás működik, így a zavar szint meglehetősen magas. Egyéb frekvencia koordinációjának az ellenőrző zavar számítások szerint nincs reális esélye.

48. A Radio Monoster a Szlovén Rádió Szolgáltató Kht. És az Országos Szlovén Önkormányzat által fenntartott, nem nyereségérdekelt műsorszolgáltatás. Támogatása jórészt hazai költségvetési forrásból ered. Az elmúlt három év során az éves támogatása 13,5 millió Forintról 16,2 millió Forintra nőtt. Ez a támogatási összeg elégséges az intézmény működtetésére, ám az esetleges fejlesztéshez további források szükségesek.

A további források megszerzésének egyik lehetséges módja az ORTT által nem nyereségérdekelte műsorszolgáltatók számára kiírt (műszaki fejlesztést is elősegítő) pályázatokon való részvétel.

49. Lásd 5. sz. melléklet. (A táblázatban az adott nyelven sugárzó csatorna nevét, nyelvét és a bekapcsolt háztartások számát tartalmazza.)

50. Az országos közszolgálati műsorszolgáltatók által sugárzott, etnikai vagy más kisebbségeknek szóló műsorok elérhetőségét az ún. „must carry” szabály biztosítja. E szerint a műsorelosztó köteles elosztani a közszolgálati műsorszolgáltatók valamennyi műsorát, amennyiben ezek vételkörzete kiterjed a fejjárműsára. Az elosztás valamennyi közszolgálati műsorszolgáltató számára díjmentes és a közszolgálati műsorszolgáltató sem követelhet műsorai elosztásáért ellenszolgáltatást.

51. A magyarországi szlovén kisebbség számára készülő televíziós műsor gyakoriságával kapcsolatosan az Országos Szlovén Önkormányzat korábban egyeztetett a Magyar Televízió vezetésével. Ennek az egyeztetésnek az eredménye a jelenlegi sugárzás mennyisége. Az Országos Szlovén Önkormányzat eddig nem jelezte igényét a hetenkénti sugárzással kapcsolatosan.

52. A MTV esélyegyenlőségi ombudsmanának intézménye egy olyan új kezdeményezés, amelynek létrejötte óta igen rövid idő telt el. Éppen ezért működésével kapcsolatosan még nincsenek konkrét információk. Úgy véljük, a Szakértői Bizottság helyszíni látogatása alkalmat nyújthat arra, hogy a kinevezett ombudsman személyesen adjon tájékoztatást kisebbségekkel kapcsolatos tevékenységéről.

53. A Magyar Televízió 2004 szeptemberében egyoldalúan felmondta a kisebbségek országos önkormányzataival 2000 áprilisában megkötött Együttműködési megállapodást, majd ezt követően 2004 októberében megváltoztatta a nemzetiségi magazinok sugárzási rendjét.

Az új műsorrend következtében a kisebbségi adások elérhetetlenné váltak a kisebbségi közösségek tagjainak többsége számára. A kisebbségi vezetők szerint a köztévé által biztosított műsorsávok nem teszik lehetővé, hogy minden érdeklődő elérje a műsorokat, mivel kizárólag a napközben otthon tartózkodó nyugdíjasok láthatják az adásokat.

Az MTV elnöke 2004 nyarán a kisebbségi önkormányzatokkal történő előzetes egyeztetés nélkül új vezetőt nevezett ki a kisebbségi műsorokért felelős főszerkesztőség élére.

A közszolgálati televízió tervezi az ún. Demokrácia Csatorna beindítását. Az MTV vezetése szerint a közösségi kábelcsatornán a nemzetiségi műsorok a jelenleginél kedvezőbb adásidőben kerülhetnének sugárzásra.

54. A hatályos médiatörvény sajnálatos módon nem tartalmaz rendelkezéseket a kisebbségi nyelveken való korlátlan hozzáférés tekintetében. Az Országos Rádió és Televízió Testület – szakértői bizottság bevonásával – immár egy éve dolgozik a médiatörvény módosításán, amely során lehetőség nyílt a kérdés rendezésére.

55. A települési önkormányzatok, illetve a helyi kisebbségi önkormányzatok egyre természetesebb módon önállóan építik nemzetközi kapcsolataikat. Fejlettek a nemzeti

kisebbségek által lakott települések testvérvárosi kapcsolatai, amelyek tág teret biztosítanak a civil szervezetek, kulturális egyesületek, iskolák közötti együttműködésnek. Ezekről központi kormányzati szinten nem szükségszerűen jutunk információkhoz. A kormányzat elsősorban a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány pályázatain keresztül nyújt támogatást a testvér-települési kapcsolatok létesítéséhez és fenntartásához.